

Asia: VN/27065/2023

Lausuntopyyntö ehdotuksesta poliisin tietojenvaihtoa koskevan lainsäädännön muuttamisesta

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi poliisilain, henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain, henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain, rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain, rikostorjunnasta Tullissa annetun lain, henkilötietojen käsittelystä Tullissa annetun lain sekä henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttohallinnossa annetun lain muuttamisesta

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentialta ei ole pyydetty lausuntoa, mutta haluamme lausua esityksestä, sillä se voi vaikuttaa sosiaalihuollon edellytyksiin tarjota oikea-aikaista ja vaikuttavaa apua.

Poliisilaissa ja henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetussa laissa säädettyjä tiedonsaanti- ja tietojen luovutussäännöksiä muutettaisiin siten, että ne mahdollistaisivat nykyistä paremmin poliisin tietojenvaihdon muiden viranomaisten kanssa muun muassa rikosten ennalta estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi. Laeissa säädettäisiin poliisin oikeudesta luovuttaa tietoja salassapitosääntelyn estämättä sekä pyynnöstä että oma-aloitteisesti. Poliisilaissa säädettäisiin poliisin oikeudesta luovuttaa tietoja tilanteissa, joissa se olisi tarpeen poliisille tai muulle viranomaiselle tai julkista tehtävää hoitavalle kuuluvan tehtävän tai tärkeän yleisen tai yksityisen edun vuoksi. Tietoja voitaisiin luovuttaa viranomaisten ja julkista tehtävää hoitavan yhteisön lisäksi myös yksityisille tahoille laissa säädetyin edellytyksin.

Poliisilain sääntelyä tiedonsaannista yksityiseltä yhteisöltä tai henkilöltä täsmennettäisiin muun muassa siten, että tiedonsaanti olisi mahdollista henkeä tai terveyttä välittömästi uhkaavan vaaran torjumiseksi sekä pidätettäväksi, vangittavaksi tai kiinniotettavaksi määrätyn etsintäkuulutetun tavoittamiseksi. Poliisilaissa säädettäisiin uutena säännöksenä poliisin mahdollisuudesta saada tietyin edellytyksin henkilön läsnäolotieto yksittäisessä tapauksessa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajalta. Rajavartiolaitoksen ja Tullin tiedonsaantioikeuksia ja tietojen luovuttamista koskevaan sääntelyyn tehtäisiin vastaavat muutokset siltä osin kuin muutokset liittyvät Rajavartiolaitoksen ja Tullin lakisäätöihin tehtäviin. Maahanmuuttovirastolle lisättäisiin oikeus saada

tieto eräistä etsintäkuulutuksista sekä oikeus luovuttaa poliisille oma-aloitteisesti etsintäkuulutetun läsnäolotieto. Lainsäädäntö yhteensovitettaisiin yleislainsäädännön kanssa muun muassa luopumalla teknisten käyttöyhteyksien sääntelystä.

Esitetty sääntely vaikuttaisi siihen, että terveys- tai sosiaalihuollosta voitaisiin antaa poliisille nykyistä useammin tieto, josta voisi käydä ilmi potilaan hoitosuhde tai sosiaalihuollon asiakassuhde. Kokonaan uutena asiana muutosehdotus sisältää Rajavartiolaitoksen ja Tullin tietopyynnot sosiaali- ja terveydenhuollolle.

Lain valmistelussa ei ole riittävästi arvioitu poliisin tietojensaantioikeuden laajentamisen ja Tullin ja Rajavartiolaitoksen uuden tietojensaantioikeuden vaikutuksia asiakkaiden kokemaan luottamukseen sosiaalihuollon viranomaisia kohtaan ja sosiaalihuollon palveluun hakeutumiseen.

Sosiaalialan asiakastyön perusta on luottamuksellinen suhde asiakkaan ja työntekijän välillä. Asiakkaan tulee voida luottaa siihen, että hän voi kertoa elämäntilanteestaan ja henkilökohtaisista asioistaan rehellisesti ja avoimesti ilman pelkoa siitä, että tiedot välittyvät viranomaisille muussa kuin lain tarkkaan säättämässä ja välttämättömässä tarkoituksessa.

Poliisilakiin ehdotettu asiakastietojen käsittelyn laajennus voisi johtaa tilanteeseen, jossa asiakkaat pidättäytyvät kertomasta olennaisia tietoja esimerkiksi väkivallan uhasta, päihteiden käytöstä, perhesuhteistaan tai muista haavoittuvuutta lisäävistä tekijöistä. Tämä heikentäisi sosiaalihuollon kykyä tarjota oikea-aikaista ja vaikuttavaa apua, mikä voi pahimmillaan vaarantaa asiakkaiden ja heidän perheidensä hyvinvoinnin ja turvallisuuden.

Erityisen ongelmallisena pidämme esitysluonnoksen kohtaa, jossa poliisille annettaisiin oikeus saada sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajalta tai sen tehtäviä suorittavalta henkilöltä tieto henkilön läsnäolosta sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajan toimitiloissa tiettyinä aikoina ja tieto läsnäolleen henkilön henkilöllisyydestä.

Lisäksi huolestuttavaa on, että tiedonsaantioikeus koskisi esityksen mukaan myös vähäisiä rikosnimikkeitä, kuten näpistysepäilyä. Käytännössä tämä tarkoittaisi, että esimerkiksi joidenkin asumisyksiköiden tai hätämajoitusten asiakkaista suuri osa täyttäisi tämän kriteerin. Tällainen sääntely voisi johtaa siihen, että apua tarvitsevat henkilöt eivät uskaltaisi hakeutua palveluihin, mikä heikentäisi heidän turvallisuuttaan ja hyvinvointiaan.

Sosiaalialan ammattihenkilöitä sitoo tiukka salassapito- ja tietosuojavelvollisuus, joka perustuu sekä lainsäädäntöön että ammattieettisiin periaatteisiin. Luottamuksen mureneminen asiakassuhteissa johtaisi siihen, että asiakkaat jättäisivät kertomatta työn kannalta olennaisia seikkoja. Tämä puolestaan vaikeuttaisi riskien tunnistamista ja palvelutarpeen arviointia.

Asiakaslain 17 § ja 18 § säädetään yksityiskohtaisesti ja tarkasti tietojen luovuttamisesta jos ne ovat välttämättömiä asiakkaan hoidon, huollon tai koulutuksen tarpeen selvittämiseksi. Erityisesti lastensuojelussa lakia sovelletaan tarkasti millaisia toimenpiteitä tiedon luovutuksella voidaan lapsen etu huomioiden toteuttaa. Lakiesityksessä on käsitelty puutteellisesti asiakaslain sisältö ja siihen liittyvät auttamistyön luottamuksellisuuden ja eettisen toimintatavan edellytykset.

Talentia katsoo, että poliisilakiin ei tule tehdä sellaista muutosta, joka laajentaa pääsyä sosiaalihuollon asiakastietoihin ilman tarkkaa välttämättömyyden arviointia sekä tarkkarajaisuutta.

Mahdolliset tietojen luovutukset tulee säilyttää poikkeuksellisin, tarkkarajaisina, ja niiden tulee perustua yksilöityyn lain mukaiseen veloitteeseen.

Esitämme, että esitysluonnoksesta poistetaan poliisilakiin ehdotettu säännös, joka mahdollistaa sosiaalihuollon asiakastietojen laajemman käsittelyn. Nykyisessä muodossaan esitys vaarantaa asiakassuhteen luottamuksellisuuden, on vaikutusarvioinniltaan puutteellinen ja voi käytännössä estää haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten hakeutumisen välttämättömiin palveluihin.

Ammattihenkilölaki kytkee ammattietiikan, ammattieettiset velvollisuudet ja työntekijän roolin siihen lain mukaiseen tehtävään, joissa työntekijä ajaa asiakkaidensa etua. Luottamuksellinen asiakassuhde on sosiaalialan työn kulmakivi ja välttämätön edellytys vaikuttavalle auttamiselle.

Lakimuutoksen seurauksena syntyvä pelko tietojen leviämisestä viranomaisille voi estää asiakkaiden avoimuuden ja johtaa avun viivästymiseen tai kokonaan sen saamatta jäämiseen. Välttämättömien palvelujen käyttämättä jättäminen vaikeuttaa asiakkaiden tilanteita ja lisää sekä suoria että välillisiä kustannuksia.

Suominen Jenny
Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia